

MAQUINES D'AFEITAR

ECONOMÍA DE TEMPS I DINERS

Cap excursionista
deu anar sense una
màquina d'afeitar.

DAQUERIA

TOLL

TELEFON 3.536

Carrer de Ferràn, 3', i Jaume 1er, 17

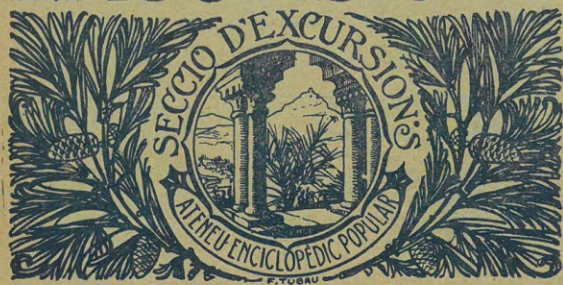
Màquines de tots els preus i qualitats
Fulles de totes les marques
Assortit complet en tots els articles d'aquest ram
Canivets per a camp, viatge i defensa
Estoigs de ferramentes per a motocicletes
i automòbils
Coberts per a camp, gots per a viatge, etc., etc.

Casa la més antiga i important de Barcelona.

FABRICACIÓ I REPARACIÓ

Imp. Miró, S. en C., Ronda de Sant Pau, 10. — Barcelona

EXCURSIONS

NOTICIARI MENSUAL DE LA SECCIO
ATENEU ENCICLOPÈDIC POPULAR
BARCELONA

AEF-COHS
BARCELONA

ANY IV : ÈPOCA 2.ª : NÚM. 35

21.1.^{er} DE MARÇ DE 1918 : 3

EL PROTECTOR CENTRO DE DEFENSA DE ASEGURADOS Y GESTOR DE ASUNTOS ADMINISTRATIVOS
Intervención en la contratación de seguros en general y en los expedientes de siniestros.

Patentes de invención e introducción
Registro de Marcas
Nombres comerciales
Dibujos-Modelos

COBRO DE CREDITOS = CONTRIBUCIONES E IMPUESTOS

Plaza 34 - Teléfono 3172
BARCELONA

Con Benefactor

TIRANTE BENEFACCTOR (Patentado)

Para el desarrollo del pecho de las señoras, caballeros y niños
Indispensable a toda la persona que aprecie y practique la higiene en el vestir

Con el uso del **Tirante-Benefactor** las señoras conseguirán el desarrollo de sus senos, pudiendo prescindir así de medicinas y ungüentos perjudiciales muchas veces a la salud. De venta en casa de los Srs. **Eduardo Schilling, S. en C.** (Barcelona-Madrid-Valencia) y del fabricante de ligas y tirantes **Smart**.

AMADOR ALSINA

Riera San Juan, 8-Barcelona

que mandará folleto gratis a quien lo pida.

SECCIÓ ATLÈTICA
DE L'ATENEU

GIMNÀS I DUTXES

Clases de gimnàsia sueca, lluites greco-romana i boxa

Quotamensual: 1.50 ptes. Obert de 7 a 12 de la nit.

606

A L'ALCANÇ DE TOTES LES FORTUNES

MALALTIES DE LA PELL SÍFILIS : BLENORRAGIA
VENERI

: : MALALTIES ESPECIALS DE LES SENYORES : :

Rambla del Centre, 7, pral.

(DE 6 A 8)

RAIGS X : ELECTRICITAT : FOTOTERÀPIA, ETC.

F. BERTRAND, S. A.

PETITXOL, 12, PRINCIPAL :: BARCELONA

EINES DE PRECIÓ, RELLOTGERIA, ÚTILS I FORNITURES PER A JOIERIA, PLATERIA, RELLOTGERIA I ARTS ANEXES

Limes angleses i suïces :: Fileres d'estirar fil i rosçar :: Burils de totes formes :: Grates i raspalls plans i circulars de pèl, acer i cristall :: Paper esmeril :: Torns i transmissions :: Serres :: Gresols i cubetes qualitat extra per a fondre en plombagina i terra refractària Pedres i moles amb engranatge per a esmolar, en gran varietat: en arenisca, esmeril, Naxos, Carborite, Carborundum i Arkansas :: Alicates i pinces en gran varietat de models, etc., etc. :: :: :: :: ::

Dipòsit de soldadura, acreditada i pràctica, TINOL

RELOTGES DE BUTXACA, PULSERA, PARET I DESPERTADORS :: ESTOIGS, CRISTALLS, OLIS FINIS

EINES NORT-AMERICANES

Peces recanvi de rellotges corrents i principals marques

Concessió exclusiva per a la venda de fornitures per al rellotge d'alta precisió JUVENIA

Unic dipòsit de les molles reals STHAL de tremp regulat i resultat garantit per a Ancora cilíndric i Roskoph

Tarifa de preus s'enviarà a qui ho demani

AEP-CDHS
BARCELONA

NOUS CAMINS A SEGUIR EN LA TOponímIA CATALANA

Extracte de la Conferència donada pel Sr. En Francesch Carreras y Candi, de l'Academia de la Llengua Catalana y director de la Geografia general de Catalunya, lo dia 16 de janer de 1918, en el local de l'ATENEU, segona del Cicle organístic per la nostra secció sobre excursionisme y coneixements afins.

Lo descrèdit dels estudis toponímichs ha consistit, principalment, en haverse fonamentat ab apriorismes y obmitint les degudes comprobacions topogràfiques. La recerca de paraules similars dintre de les llengües euskara, llatina, grega, sanscrita, etc., prescindint-se d'estudis comparats entre les diverses toponímies hispanes y encara entre les de nacions immediates, com França, Suïssa, Italia y Austria, produeix altremet una serie de conseqüències defectuoses y perturbadores.

Les orientacions més serenes comencan en la terra catalana, ab los estudis etimològichs del ilustre filòlech Joseph Balari y Jovany, quina obra *Cataluña, Origenes històrics*, sumament inductiva, resulta de gran utilitat per la toponímia. Cau, emperó, en altre error, què en ocasions no deixa d'ésser fonamental: lo d'acceptar com a bones, les paraules llatinisades en la documentació dels sigles X y XI, creguent-les que aixó sol, era garantia d'acostarse més a la sua estructura original. Quan era molt al revés, puix aquells escrivents, desvirtuaven les paraules de sa forma genuïna, donant-les-hi un valor o significat impropri, al ésser llatinisades en conformitat a les pràctiques del baix llatí.

Uns exemples farán entendre millor lo que venim dient:

Paraula catalana	Llatinisada al sigle X	Genuïna llatinisació
Bas	Bassio	Balteum
Vallvidrera	Valle-victrearia	Valle-veredaria
Viladecans	Villa-de-canibus	Villa-de-cantibus
Canfranch	Campo-francorum	Canto-frango
Camprodon, propiament deu dir-se Canredon,	Campo-rotundo	Canto-rotundo
Riudeperes	Rivo-pirorum	Rivo-petrarum.

També se planya l'autor francés Cochérís en la seua obra de toponímia de que a França, la ignorancia dels copistes, convertís els llochs dits Cembeng, Suenci, Sidremum, Santinium y Centro, en noms de sans, *co es, Saint Boing, Saint Cy, Saint Damond, Saint Eny y Saint Tron*. Igualment succeheix a Italia y a Espanya; en la *Cosmografia* del sigle xvi de Fernando Colon, *Samoral* ve també escrit *San Moral* y un dels

AEP - CDH6
BARCELONA

molts pobles castellans nomenats *Sahelices*, s'ha transformat en *San Felices*, en la provincia de Santander.

Quedat sentada la necessitat de depurar previament los texts de la baxa llatinitat, a fi d'allunyar-nos de les falses orientacions, passarem en la determinació de lo que enteném per toponímia ibérica.

En la nomenclatura geogràfica, han deixat estampada la senyal del seu país, una munió de pobles y generacions que s'han succehit y han dominat lo vell solar de la patria catalana dels temps més reculats. No es possible determinarlos, ni separar les paraules que son dels uns o dels altres. A tots eixos noms de lloch, per trovar-se existents en la época ibérica, o siga abans de la dominació romana, los inclourém sots lo denominador comú de *toponímia ibérica*. Algunes paraules tindran llurs arrels consemblants a les euskares, algunes les tindran cèltiques; també una gran part de les d'ací, apareixerán ab formes iguals, dintre territoris asiàtics. Prescindirém d'examinar a què pugan obehir tanta diversitat d'origens, perquè faltant-nos la llum de la historia, les deduccions resultarian massa aventurades.

La historia, ajudada de la arqueologia, nos ensenya que, de les llunyanyes del sigle vi abans de J. C., o tal vegada d'un sigle mes enllá, los grechs estavan establerts com a comerciants, en la costa indiketa: *Rhodé, Emporion, Pyrene* y algún altre nom toponímich, son fills de la sua influencia: *Emporion*, vol dir centre comercial; *Pyrene*, derivat de *pyra* (foch) aludeix a les múltiples buques volcàniques que, entorn d'Olot y Besalú, han arribat als temps històrics, segons opinió dels geòlechs. *Bruel* es dit en alguns llocs del Alt Empordá, al soroll del vent, al sortir ab violencia, de forats subterranis; paraula grega que's trova a Galicia, ahont, segons En Garcia de la Riega, *bruar* vol dir fer soroll lo vent o lo riu.

La necessitat de la defensa, portá als pobles pre-ibèrics y també als mateixos ibers, a assentar llurs habitacions en cims encastellats. Tres paraules persisteixen en la toponímia ante-romana, com designant aquests llochs forts: *dunum, il y castrum*. De la primera n'hi han exemples en *Bisuldunum* (Besalú); *Salardunum* (Salardú); *Verdunum* (Verdú); *Boldunum* (Boldú); *Querdunum* (Cardona) etc.; la segona es abundant, trovant-la a *Ilerda* (Lleyda); *Ilerca* (prop Tortosa); *Iluro* (Mataró); *Caucó Iliberi* (Coblliure); etc. la tercera s'ha conceputat llatina. Tradicionalment, moltes altures hont s'hi trovan despulles de poblats ibèrics, son conegudes ab los classichs noms de *Castellar* y de *Castelló*, que's tornan *Castelón* y *Castelar* en terres castellanes y *Castro* en les gallegues. La antiguitat ibérica de la radial *cast* ve demostrada per la llengua euskara en sa paraula *gaztelu*, única que allí significa castell.

La paraula *ure*, en euskar aygua, se trova a Catalunya en lo riu *Sicur* (Segre) en dugues *Vall-d'oria* (Batlloria y Palau Sabaldoria), en *Ca*

Uria (Suria), en lo riu valencià *Ad-Uria* (Turia) etc. *Riu-d'-ura* o *Ridaura*, es una redundància com *vall d'Avan*, *pont d'Alcántara*, etc.

Saso vol dir plà en lo Somontano (província d'Osca) quan *saxum* en llatí es roca; hi han plans a Catalunya que portan la vella arrel ibèrica: *Soses* junt al Segre; *Sós* prop d'Erill (Pallars); *Sau* al mitj de les Guilleries; etc. Se transforma en *Soaso*, *Sá*, *Zuaço* y *Souça* en altres regions de nostra Península.

Fraga vol dir gran roca tallada o escarpada, equivalent a cingle de roca, segons es la montanya abont s'alça la vella població d'aquest nom, prop de Lleyda; fou lo nom donat en el segle XIV a la part de Montjuhich de Barcelona, que avuy se li diu *Morro*; *Llafranch*; lo Roch de *França* a Ameli (Rosselló); la peña de *Francia* a Castella; etc. Ab la particularitat de que *Fraga* en la toponímia andalusa s'ha trasmudat en *Fraja*, persistint dita forma en lo territori africà del Riff segons se veu en *Frajana*.

Consemblant significació te la vella paraula *pollar*, que dona nom al Noguera *Pallaresa*, a S. Feliu de *Pallerols*, a *Parajes* dites *Paller*, etc. En terres castellanes pren la forma de *Vajares* (Asturias) y de *Pajarete* (Cádiz). Los ibèrichs *Pallars* en sa variant *Paleares*, poden dar-nos a comprendre quin siga l'obscur significat de *Baleares*, qual nom de remots temps està aplicat a les nostres illes catalanes.

Can, cana, es aquí el *canto rodado* dels castellans: *Riudecanas*, *Viladecans*, *La Cana* d'Amunt, *Can-redon* (y no Camprodón) *Canfranch*, *Gallicants*, *Cantaloçella*, *Cantallops*, *Candasnos* al Aragó, *Cantal gentil* a Xàtiva.

Mal, mala, vol dir tant com lo que sobrepuja o es més grós a lo demés, com si es digués, lo més masle de tot; equivalent del francès *mâle*. En alguns jochs de cartes la *malilla* es la carta que domina a les altres; en la toponímia ibèrica, la mes alta montanya dels Pirineus de Catalunya es lo *Puig-mal* y la dels d'Aragó la *Malaeta* (no pas les *Malehides* com se'ls hi diu equivocadament); sobrepujan també, la *Maloja* als Alps y *Malilla* (o *Melilla*) en les costes del Riff; la *Vall-Mal*, *Torrent-Mal*, *Vilamala*, *Malabella*, etc.

Bals, Balcells, Bas, Basseda son equivalents a cingle de roca.

Citges, Citjar, en castellà *sijos*, en llatí *orreo*s, lloch de tancar los grans, es paraula ibèrica d'us constant y ab aplicació en la toponímia.

Noch y nuch forats o obertures per entrades o sortides de rechs o de copioses deus d'aygua (com *Castellar de Nuch* a les fonts del Llobregat, *Noch* d'En Colòs per hont surt una mola d'aygua a Olot), tenen quasi un sinònim en *boch y buch* que son obertures al descubert que donan pas a les aygues, siga a corrents contínues (lo *Bugatell* de Barcelona) siga a aygues pluvials (coll de *Bochs* a Argenton y a les Guilleries).

Lluch, paraula ibèrica: *llucar* vol dir mirar, y *lluch* aplicat a la toponímia, mirador: lo *Lluch-major*, montanya mes alta de Mallorca. La

llengua anglesa te *luch* (to look) que també vol dir mirar: existiren molts llochs dits *Lug-dunum*, en èpoques ante-romanes: *Lugo* a Galícia, es un espléndid mirador, com també *Lugano* a Suïssa, etc.

Vich que vol dir poblat y segurament poblat en terra plana, en oposició al *il* o *dunum*, la crehem ibèrica, per mes que en llatí tingüés semblant significat. Dugues poblacions ante-romanes dites *Erga-vica* (una al riu Arga, que es tant com dir *Vich del Argo* o del *Erga*, y altra a Cabeza del Griego) ho comprovarán; *Vich-Alvaro* (Vicalvaro) es a Castella; *Vigo* a Galícia; *Vigo-Siones* a Santander.

No devem desorientarnos per haverse cregut llatines, paraules usades simultaneamente en la llengua de Roma y en les d'altres pobles del Mediterrani occidental. Com tampoch, per veure que, en estudis toponímichs de França, se'ls hi apliqui lo calificatiu de *celtes*. Les paraules que allí son celtes, nosaltres les havem de conceputar *ibèriques*, ja que abducs civilitacions se corresponen quasi en les mateixes èpoques històriques allí y en nostres regions del N. E. d'Espanya.

Com exemples retreuren: les paraules *quer* y *clap* que en celta volen dir roca y que abunden en la toponímia ibèrica ab la mateixa significació, *Cap-de-quers* o Cadaqués ahont del *Cap de quers* se'n ha fet de *Creus*; *Querós* (Guilleries); *Car-many*; *claper*; *clapissa*; *Clapera* (torrent prop dels Hostalets d'En Bas); *Calp* montanya a Alacant; *Alps* o *Alpes* en la Europa Central; *Alpes-ninos* o *Apeninos* a Italia; *Alpens* (serà *Alpenins?*) en les serres catalanes del Bergadà; etc.

En la època romana hi ha una doble evolució en la toponímia, filla de la civilització del poble dominador. Volgué, aquest, arrán del Imperi, canviar la essencia de les poblacions ibèriques, passantles, dels cims de les montanyes, al plà junt a les carreteres renovades o construïdes de nova planta; d'aquí una part dels canvis de noms de ciutats: *Salduba* ha esdevingut *Cesar Augusta*; *Laye*; *Barcino*; *Cose*; *Tarraco*; d'aquí que molts noms ibèrichs apareguts en la numismàtica, no s'han pogut identificar. A mes trovem les fundacions de noves ciutats romanes com *Gracchuris* per *Gracco*; *Legió* (León) per los legionaris; etc.

La segona evolució de que tractem, es deguda a la civilització romana quin esclat se manifesta, d'una part, ab les noves explotacions agrícoles. Fills donen moltes paraules devallants dels propietaris de les explotacions: *Tiviçi* (ço és de *Tivicius*) ha aparegut en ànfores trovades a Tivisa; *Aque Voconie* es dit al lloch de Caldes de Malabella, del nom de la familia que explotava aquelles aygues y qual familia apareix a Sagunto, ab *Voconio Romano*, literat de la primera centuria; *Vilasar*; *Vilatorta*.

Aquí, precisa deturar-nos d'una manera primordial, en lo gran nombre de paraules geogrífiques, devallants de les vies romanes y dels seus, construccions y accidents de les mateixes. Eren les principals vies de llavors la comunicació y lo noticierisme, es dir, los periòdichs dels primers sigles de nostra Era.

Via, Vieta, Viada, pla de *Vianya, Viella, Viabrea (Via vereda)*, *Viàcamp, Viana, Viandar, Viçella*, segons los pobles hispans.

Strata, o *Estrada* equivalent a *via empedrada*; tenim los noms de lloch *Estrach* a Gerona y Barcelona. *La Estrada* a Gerona, *Estadella, Estrader; Estada y Estadilla*, en la Litera, junt al Cinca. Se suposa per alguns autors, que, la *strata* llatina deriva del tudesch *strāza* y d'aquí que los carrers d'Alemania se diguin *strasse* y a Anglaterra *street*.

Calçada (prop de S. Cugat del Vallés y prop de Figueres) equival a *estrada*.

Cursus publicus, lo servey dels correus imperials, ab los edificis a ells afectes y ab lo moviment motivat per son transit. Eran la veritable gazeta dels pobles. *Cursus* s'aplicava generalment a la carretera per hont ell passava, devallantne la paraula catalana *cors* o *cós*. A igual que en la época romana, persevera exa paraula ab doble significat: l'acte de correr, ço es *fer cossos*, o lo *cors del bou (la corrida de toros)* y la carretera o camí de transit: lo *Cors de Sarrià, Corsà-vell* (avuy *Cursà-vell*). De *cursus* n'han devallat nostres *correus*. Axis com a Catalunya es usualment *cors* o *cós*, al Aragó s'ha tornat *coso*; a Navarra y Castella, *cortes*; a Cantabria, *costio*; a Galicia, *couso* y *cós*; a Italia, *corso*; a França, *course* y en la toponimia *court*; a Anglaterra *course* y *cruise*, etc.

Poste, eran les estacions o llocs de parada del *cursus publicus*. Ne devallen d'ella les *posades* castellanes com també *las postas* hispanes y italianes, la *poste* francesa; etc. Coll de *Posas* es prop de Castelltersol y *Val-puesta* a Burgos. En Balari y Jovany les trova en 1031, ab la forma de *pausa*, segurament llatinització de *posa* (plana 686). y a Galicia subsisteix ab la forma de *posca*, aplicnta a la gran masia rural.

Mansiones, eran aximateix edificis destinats a les parades oficials del *cursus*: d'elles n'han surgit les paraules catalanes, *Mansió, Manso, Masó, Mans, Mas, Masada, Mansada, Masana y Mansana*; d'aquí los hostals arreu de Catalunya, que perseveran funcionant com a tals, desde 1800 ó 2000 anys ab l'expressiu nom de *Can Massana*; d'aquí també que la llengua castellana diga *meson* al hostal, y la francesa *maison* a la casa, abundant ab tal motiu en la toponimia d'exa nació, com es de veure entre altres, de les poblacions dites, *Mal-maison* (la *major* de les mansiones), *Maison-court* (la mansió del *cursus*) etc. *Massanet* es diminutiu de *Massana*; un compost fins avuy de significat desconegut, es *Car-mansó* als Pirineus de Gerona, que senyalará lo pás d'una via romana.

Stabule, es altre equivalent a les *posite* y a les *mansiones*: en algunes regions del Imperi, s'utilisava la paraula, dientse *stabule* a les parades destinades als viatgers particulars. De sa generalisació a Catalunya, ne devallen las paraules *stable* o *estable*, *stal* o *hostal*, *stabler* o *hostaler (stabularius)* etc. Als itineraris romans hi consta *Stabulum Novum*, mansió de la costa tarragonina cap a Calafell; un altre *Stabulum Romá* será *Hostalrich*, situat en la confluència de dugues importants vies ibè-

riques y après romanes. *Hostals, Hostaletes, Hostòles*, abundan en la toponimia catalana.

Scura, sinònima de *stabulum*, molt poch usada en nostra terra, sols la trovem en l'*Esquirol* (Santa Maria de Corcó), que està al passatge de la via ibèrica que comunicava Vich ab la vall d'Olot; y altre a Castella *El Escorial*.

Taberna, es de significació consemblant a *stabula*, edifici destinat a allotjar passatgers de menor categoria. Abunda en nostra toponimia: *Tavern, S. Pere de Tavernes, Tavernoles, Tavertet*, etc. *Ad Tabernas Novas*, mencionades ab lo nom de *Ad Novas* en los itineraris romans, porta nostra atenció a situarse en lo poble d'*Anoves* cap a la Seu d'Urgell, que cap relació tindrà ab *Cánoves* dintre lo Vallés.

De les tavernes y *stabule*, la toponimia n'ha prés també los noms ab que eran conegudes, per llurs ensenyes o mostres exteriors, ço es, de lleons, estrelles, àguiles etc. D'aquí lo poble d'*Águilas* a Murcia.

Parata era lo nom donat a la despesa que feya lo viatger durant son camí, y s'aplica a llocs hont no s'hi dormia y si tan sols menjava o refrescava; *Prades y Paradell* a Catalunya; *Pravia* o *parata-via* a Asturias etc. *Parada* de Rubiales, *Paradinas, Pradinas*, etc., en diferents territoris castellans

Altres construccions situades al llarch de les carreteres, han donat nom a no poques localitats: l'*horreum* o graner romá del qual ne devallarán *Orrius, Orríols, Orri* a S. Juliá de Vallfogona; los ponts que donan nom a *Pontils*, monestir de *Tres-ponts* en la diócesis d'Urgell, *Pont de Suert*, etc., y assenyaladament *Ponte-vedra*, lo pont de la vereda; les torres, ab múltiples localitats qual toponimia se confon y juxtaposa, ab la de les torres mitjaevals; les estatures, de persones y d'irracionals, com *Toro, Cabeça de Buey*; les ares o altars, cuidant de no confondreles ab altres *ares*, o llocs de les montanyes destinats a recria de bestiar, aixís del primer cas es *Ara-solis* (una n'hi ha a Badalona en lo mont Aguilar) avuy dit *Arasoles* (Málaga), *Aran-jotes*, o *Aran-juetes* avuy Aranjuez, etc; los archs segons exemple de la vella població *Arco-briga* y del lloch toponímic barceloní, qual nom se conserva al *carrer dels Archs*; los sepulcres; les columnes miliaries; los banchs de pedra; les fonts públiques com *Fonticuberta, Fontfreda*, etc.

Miliaries; merexen que hi deturen breument la atenció. Les pedres d'aspecte extraordinari o especial, han donat nom a llocs com *Peranera, Perarrua, Perameya*, etc, pro d'una manera mes assenyalada, ho fan aquelles que involucraven la idea d'una distancia y ab les Arca a voltes hi coincidia un edifici o mansió o *stabulum*, usualment conegut per lo numeral de la pedra miliaria a ell immediata. D'aquí que, en los itineraris romans, s'hi consignin les mansiones de *Ad Decimo*, situada a deu milles de Córdoba, *Ad Vincensimum*, a vint milles de Narbona, etc. *Vincensim* prop d'Ayerbe es altre *Vincensimum*, nom que s'haurá transformat

alguna vegada en *Sant Vicents*; *Els Vintens* partida rural de Burriana y *Vinçá* a Gerona, indicaran altres miliaries de vint milles; *Octaviá* a Sant Cugat del Vallés ve citat com *octaviano miliario* en un document del segle x (1); *Quintá* partida rural de Barcelona y *Jabalquinto* (la montanya del quint) al Guadalquivir fan entreureu dues pedres indicant la quinta milla; lo *Quart y Quart a Poblet* a Valencia y *Quart de les Valls* a Almenara, altres pedres assenyalant la milla quarta; *les Vintiquatre* nom d'un barranch de la històrica Liria (Valencia); lo lloch *Vincinch* de Valencia, etc.

Per lo mateix estil trovaríam que alguns accidents de les vies, han donat noms a partides rurals: *pujada*, *costa*, *amuntada o amunt y baixada*, *avallada o avall*; *la riba*; *lo coll* etc. No'ns hi volem entretenir, puix com a mostra del que succeeix n'hi ha prou ab lo que aci ja tenim explicat.

Per arribar a obtenir, ab probabilitat d'acert, los orígens dels noms de llocs, mes que estudiarlos un per un y ab violència, se deu procurar relacionar ab la toponímia los avenços de la civilitació, en cada nova etapa social. Llavors apareixeran resultats sorprenents, y noms que haurán sigut una incògnita, exirán a la superfície ab naturalitat convincent. Axis, En Balari y Jovany, que de sobres conexia les *mansiones* y les *parades* de les vies públiques romanes (que trová la parroquia de Serrateix lindant en 977 *ad ipsa parada sive in strata publica que vadit de valle de Peres usque in Anaveles*, plana 685), ni'n treu deduccions toponímiques, ni les relaciona ab la *mansada* (plana 621). Puix ell no alambica la influència que ha exercit, tot l'avenç social del *cursum publicum*, en la toponímia catalana.

Aixis com en los llocs dits *castellers* hi apareixen sovint runes ibèriques, los *villars* o *villars* en nostra toponímia semblan senyalar la existència de runes romanes. A Vilanova del Camí s'ha trovat una estatueta romana al lloch dit *Villar*. La *vila* romana ha donat nom a molts pobles; pro no tots los que'l porten tenen origen romá. Los camps *provincials* destinats a pasturatges, han originat a *Provençana* (Hospitallet) y a Sant Martí de *Provensals* en les afores de nostra ciutat.

De la dominació wisigòtica n'han perseverat algunes paraules, encara que poques. Los wisigoths, antics aliats del Imperi, vingueren aci molt romanisats. Recordem la paraula *warda* o *guarda* ab sos derivats y compostos *Guardiola*, *Guardacivenes*, etc.

Finalment, los alarbs, també dexaren senyals de son llenguatge: en la mateixa Barcelona hi han: la *Rambla*, l'*Alfondech* transformat en carrer del *Fundet*, lo mur dit dels *Aladins* etc., y en altres llocs de Catalunya, assenyaladament en terres tortosines y lleidatanes, *cequia*, *Alcantara*, *Almadraba*, *Almenara* (a Agramunt y prop de Tremp). Dels *alfondechs*, alarábichs que eran lloch de parada y estanca de mercaders, ab diposit comercial, ne devalla una paraula *fonda*; lo diminutiu *Alfondeguilla* a Valencia, etc.

(1) *Veges Ciutat de Barcelona*, per F. Carreras y Candi, plana 287, nota 600.

Esbart folklòric

Les frases proverbials catalanes

XVI

«No t'hi barallis Gutierres, mira qu'e't farà malbién»

AQUESTA popular expressió, que com tantíssimes altres molts la diuen només per haver-la sentit dir, té el seu origen en una antiga i molt celebrada comèdia catalana, *La tornada d'En Titó*, original d'En Josep M.ª Campodón.

Com se desprèn del seu sentit directe, enclou en un to burlesc la indicació de que un no ha de moure bronquina allà on amb totes les probabilitats li ha de tocar el rebre.

La escena té lloc en un poble de la Maresma. Els personatges que ens interessen són tres: En Titó, mariner; Na Laia, promesa d'ell, i En Gutierres, guàrdia civil, rellogat a casa de la segona. En Titó és des de molt temps a fer un viatge; durant la seva absència En Gutierres ha requerit els amors de la Laia, havent-ne fet lo que li ha vingut de gust.

Quan té d'arribar En Titó, l'infidel promesa està esparverada pensant en l'actitud que ell adoptarà al veure la nova situació, i el guàrdia civil, més escagarrinat que una gallina a l'aigua, volent gastar bravates, diu que resoldrà la qüestió amb violència. Llavors la Laia, que sap més amb qui se les heu, li replica condolida:

«No t'hi barallis, Gutierres,
mira qu'e't farà malbién;
no ¡per Déu!, que si els veíns
heuen esmena de res,
ell m'estovarà, i després
la mare'm farà bocins.»

La frase, per lo original i estrambòtica, va escaure molt al públic, fins al punt de fer-se popular. Avui encara subsisteix, sentint-se aplicar amb relativa freqüència; però molts ignoren el seu origen.

Desmentada comèdia pertany a una època en què alarmat el govern d'Isabel II per l'increment que prenia el Teatre Català, va dictar un Reial Decret prohibint la representació de obres teatrals escrites exclusivament en *dialectos regionales*. Com era d'esperar, aquesta disposició va produir controproduents efectes, ja que els autors, obligats a que en llurs obres hi figuessin personatges castellans, posaven un enginyós compte en reservar per a ells els papers més carrinçons.

Aromes plàcides

El Cicle de Conferències

CONVINGUEM, amics,—encara que això sigui dit per nosaltres mateixos, que sembla donar-li un to d'oficiositat importuna,—en què la nostra secció, amb el Cicle de conferències que desenrotlla, ha donat aquest any un pas deessiu en el camí que correspon a una entitat excursionista que vol que el seu objectiu serveixi de base, tot rient rient i fent xerínola, per enfortir esperits i despertar inclinacions estudioses.

Els excursionistes, com deia molt bé el senyor Capmany, no hem d'acontentar-nos en dir solament que la Natura és molt bella i molt agradable, que ens extasien les postes de sol i que els boscos i les muntanyes tenen un encis irresistible que se'ns endiuu tot el nostre entusiasme... Tot això és veritat, si; però ja ho sabem i estem cansats de dir-ho i de sentir-ho. Hem de deixar córrer ja la època del romanticisme i hem de procurar, a l'estimar i admirar la Naturalesa, estudiar-la principalment, treure un profit cultural de les nostres corrieres.

La Naturalesa és tan pròdiga i afable per al qui a ella es dirigeix, que a cada passa ens atén i ens dona una lliçó pràctica que nosaltres, ingrats, no sabem recollir-la i aprofitar-la. I és que per a això ens cal una preparació adequada. Mes no són grans coneixements, no, lo que precisa; n'hi ha prou amb unes nocions lleugeres que mitjançant una bona voluntat poden adquirir-se escoltant una conferència. Després, segons les aficions de cadascú, no manquen llibres de tota mena que poden auxiliarnos.

Per això hem de reconèixer que la nostra secció ha entrat en el camí que li convenia a l'anar a cercar homes aciençats per a que li parlessin dels coneixements que tenen a finalitat amb l'excursionisme, que són els que més li poden interessar al practicar aquest esport que, així les coses, més que un esport pot dir-se que és un element fonamental de pedagogia. I felicitemos-en força d'aquest pas, ja que és una ànsia del conjunt de la secció lo que ha fet donar-lo i no és de creure, per tal raó, que caiguin en un ermot les llavors que ara pròximament s'escampen.

¿No és altament reconfortador, amics nostres, veure com els homes savis, destres en una ciència, de la què se'n podrien mostrar avars, deixen les seves coses i vénen, generosos, a co-

municar-nos el fruit del seu saber, acceptant, sol licits, la nostra demanda?

Siguem també nosaltres, en justa correspondència, agraits i equànimes a l'esforç d'aquests homes il·lustres. Quan anem d'excursió i veiem *quelcom* d'interès, anotem-s'ho al menys; recollim tots aquells materials que puguin ésser útils a alguna ciència, i quan en nosaltres mateixos hi observem una predisposició latent per a qualsevulla mena d'estudis, no desperdicïem l'hora feliç d'iniciar-nos-hi, puig la beneïrem tota la vida.

Hi ha cerla classe d'investigacions, com les referents al Folklore i a la Toponímia, per exemple, a les què tothom pot contribuir-hi.

Les particularitats de la indumentària, la manera de dir les coses, els costums típics, les tradicions de poble, les pràctiques rurals, les festes consuetudinàries, tot lo que tingui un caient popular, són materials que sempre hauria d'arregregar l'excursionista per a que els analitxi l'home erudit i els col·leccioni. Els noms dels pobles, dels rius, de les muntanyes, amb les analogies existents entre ells i les característiques dels llocs respectius, constitueixen igualment una riquesa que desgrana el qui es dedica a l'estudi de la Toponímia, aprofitant totes les dades que li aporta l'excursionista.

Si després del Cicle actual, quan ens haquem saturat dels coneixements divulgats amb les conferències, tots nosaltres ens sentim més capaços per assolir una més alta finalitat de l'excursionisme, que no serà cosa difícil, majorment comptant amb aquest NOTICIARI, que anirà insertant les idees capdals que s'emelin, podrem donar per ben esmerçats tots els nostres desvellaments i els conferenciants podran quedar satisfets d'haver contribuït an aquesta obra de vera il·lustració.

ROSALBA.

De la valor cívica de l'excursionisme

Un esperit simplista fóra al mateix temps obtús per trobar una fonda relació espiritual entre una secció d'excursions i un Ateneu. Ell estaria lluny de capir que una entitat de cultura ha d'inspirar als que formen el seu si i fins on arribi la seva influència, un ideal de civilització... ¿I què de vera i altament social no portarà a la concreció d'aquest ideal, que

ha de ser nostre? Per això una secció d'excursions des del punt de vista de la seva eficàcia educativa, s'emmotlla tan bé dintre d'un modest Ateneu com, demà, en una Universitat Popular.

Mai serà prou elogiada, en efecte, la pràctica de l'excursionisme: enforteix naturalment el cos, donant-li facilitat de moviments; desvetlla, intensament, l'esperit de franca associació quan amb els companys veiem, sols, camp i cel; aguditza la iniciativa, acreix l'acometivitat i ens omple d'esperitualisme pel contacte i l'ambient meravellós de la Natura i per la contemplació de les coses velles, amb patina antiga, tan poètiques... que ens van sorprenent al nostre pas.

Jo com a català tinc d'estar agraïdíssim al nostre mar i a les nostres muntanyes...

Si no s'accentuà tant la decadència en la nostra raça com en altres de la península, es deu, en part, al Mediterrani i a la nostra rica i variada topografia.

Per això els poetes, vidents, han fet nàixer un nou amor immens a les serralades, a la ciutat de cara al mar... I aquesta és la valor real, viva de la ciutat; que siguent-ho sempre i cada vegada més, el seu esperit es dilata, amorosa, frisosament, aigües enllà i terres endins...

OLIVERI CLARA.

Una visita al Manicomi de la Santa Creu

INTERESSANT i molt concorreguda fou la visita que el dia 16 del prop passat setembre efectuàrem al gran i modern Manicomi que l'Hospital de la Santa Creu té instal·lat a la barriada de Sant Andreu.

Serien prop de les quatre de la tarda quan saludàvem el doctor del benèfic establiment, qui amb molta amabilitat i deferència començà a donar-nos detallades explicacions sobre el funcionament de la casa i tractament dels malalts.

L'impressió que rebérem els que per primera volta visitàvem el grandios edifici, fou força satisfactòria i ben al revés de lo que molts de nosaltres ens figuràvem.

En lloc de reixes d'assegurats barrots, hi vegérem senzilles finestres amb llurs vidres nets i transparents; per comptes d'alts i gruixuts murs, notàrem tan sols unes baixes parets que no indicaven pas llur destí; no hi vegérem tampoc aque-

lles cel·les, aquells calabossos foscos i humits que alguna volta ens havíem figurat, sinó habitacions ben elegants, plenes de llum i amb ventilació més que suficient; ni aquells patis llòbrecs i abandonats, sinó alegres i florits jardins que ajuden al repòs dels desgraciats que pacíficament s'hi passen.

Res hi ha a la Casa que faci sospitar als pobres asilats l'empresonament a què forçosament estan lligats; tot està disposat amb gran ordre i cura, com si en lloc de dements se tractés de criatures a qui se'ls hagués de corregir llurs naturals entremaliadures o rebequeries.

Tenen els malalts per son esplai, boniques sales de reunió, biblioteques, billars, frontons, teatre; tot molt ben disposat per a fer-los passar lo més agradablement possible la monòtona vida de reclusió a què estan sotmesos.

El tractament que es segueix en l'establiment és del més modern, evitant en lo possible els sofriments dels malalts.

Així, per exemple, en la hidroteràpia està ja fora d'ús la dutxa i la manguera, com antigament es feia i que servia tan sols per excitar encara més el pacient, suplint-ho ara pel bany d'aigua calenta que assega i no fa fatir els infeliços que de una manera extraordinària es troben exaltats. Per aquest objecte compta la Casa amb una completa instal·lació de banys especials.

A la Secció de dones, que també ens permeteren visitar, hi han les sales destinades a treballs manuals, com cosir, planxar, brodar; el departament de safareixos, grans i bens instal·lats; la cuina, també molt moderna i espaiosa, i altres departaments que les mateixes malaltes, junt amb personal de la Casa, cuiden, ajudant així a distreure-les de llurs preocupacions.

Amb molt motiu podem fer constar que no fou pas un Manicomi lo que visitàrem, sinó un veritable sanatori digne de figurar entre els primers de sa classe.

El sol ja's podia quan prenguérem comiat del bon doctor que ens acompanyà, i a qui des d'aquí li repetim les mercès pel seu bon zel en complaure'ns, restant molt satisfets de la visita que acabàvem de fer, que serví per a confirmar una vegada més que la nostra ciutat conserva i sosté edificis que l'honoren i que poden servir de model en llur classe.

B.

ELS INSECTES

VI

Classificació

Al començar aquesta sèrie d'articles tenia el propòsit de parlar tècnicament dels insectes, a fi d'anar ensinistrant els excursionistes que vulguessin iniciar-se en el llur estudi; emperò crec que no és aquest Noticiari un lloc a propòsit per a explicar-hi un curs d'Entomologia (cosa que per altra part no em veuria capaç de fer). Ja em donaria jo per molt content si algú, interessant-se pels insectes mercès an aquests mal engiponats articles i recorrent a llibres que força millor podrien parlar-n'hi, acabés per aficionar-s'hi.

En comptes, doncs, d'entrar en la tècnica entomològica, aniré parlant de generalitats, lo que serà més àmè i potser més útil per a l'excursionista. No obstant, crec molt convenient de dir quatre mots referents a la classificació que els naturalistas fan dels insectes. No hi ha una unanimitat absoluta sobre el nombre d'ordres; però se n'accepten generalment vuit. Són els següents:

HIMENÓPTERS (del grec *hymen*, membrana, i *pteron*, ala).—Se caracteritzen per tenir quatre ales completament membranoses. Es l'ordre a què pertanyen les espècies més intel·ligents, com les *abelles*, *formigues*, *vespes*, *burinots*, etc.

LEPIDÓPTERS (del grec *lepidos*, escama, i *pteron*, ala). — Insectes que tenen les ales formades per escames. Es l'ordre constituït per les més hermoses espècies. A ell pertanyen tota mena de *papallones*.

ORTÓPTERS (del grec *orthos*, recte, i *pteron*, ala). — Insectes d'ales completament rectes. Quasi tots els individus d'aquest ordre són músics, això és, produeixen diferents sons i sorolls; mes no pas amb la boca, sinó amb el topament i frec de certes parts del seu cos. Són els reis de la homocròmia i del mimetisme. Hi figuren els *plegamans*, les *llagostes*, *grills*, etc.

NEURÓPTERS (del grec *neuron*, nervi, i *pteron*, ala).—Tenen les ales transparents i pintades d'unes ratlles transversals, que semblen nervis; n'hi ha que les tenen membranoses i esteses, i altres que les tenen peloses i plegades. Ho són els *espiadimonis*, la *formiga lleó*, etc.

HEMÍPTERS (del grec *eemi*, mig, i *pteron*, ala).—Els insectes compresos en aquest ordre es caracteritzen per tenir les ales superiors mig còniques i mig membranoses. Entre ells hi ha el *pugó*, la *cigala*, la *maríeta*, la *puça*, la *xinxà*, el *poll*, la *fil·loxera*, etc.

DIPTERS (del grec *dis*, dos, i *pteron*, ala).—Són afiliats an aquest ordre tots aquells que només tenen dues ales, comptant-s'hi, entre altres, totes les variadíssimes espècies de *mosques* i *mosquits*.

AFANÍPTERS (del grec *aphanes*, invisible, i *pteron*, ala). — Insectes mancats d'ales, si bé quelques espècies, en molt escàs nombre, en tenen,

encara que molt primitives i rudimentàries, per lo que se'ls coneix també pel nom d'*arquisters* (d'*archee*, primitiu). La més important espècie d'aquest ordre la formen les *termites*.

COLLÉPTERS (del grec *kolos*, estoig, i *pteron*, ala).—Tenen les ales davanteres; que mai usen per a volar, plegades damunt del cos i les utilitzen a manera d'estoig per a les posteriors, quan les tenen plegades. Es el més extens dels ordres, puig conté més de noranta mil espècies ja catalogades, moltes d'elles preciosíssimes. Hi pertanyen tota mena d'*escarabats*.

Com se veu, la determinació dels ordres se fa principalment a base de la forma que tenen les ales. També són auxiliars de la classificació la manera de nodrir-se i les metamorfosis. Cada ordre se subdivideix en altres subordres, i aquests a la vegada, en famílies, després en tribus, en gèneres, arribant finalment a les espècies. Hi ha especialistes que esbrinant encara més la cosa devedeixen les espècies en variants, segons siguin llurs individus d'un color o d'un altre, i en aberracions, segons siguin més o menys esvelts i de perfectes línies.

La ciència té donat un nom a tots els diferents insectes coneguts. Aquests noms són en llatí a fi de fer-los internacionals, puig fóra un caos si cada naturalista nomenés les espècies amb el seu idioma. Apart de què hi ha molts cents de milers d'insectes que no tenen nom en cap idioma viu (els catalans per a nomenar totes les espècies indígenes hauríem de tenir 150,000 mots diferents), la ciència aprecia moltes diferències entre els insectes, que el poble no las veu. Nosaltres, per exemple, nomenem *escarbat* a més de 5,000 insectes distints.

JERONI PICORNELL.

ALP - CDHS BARCELONA

Excursió col·lectiva a

Sant Joan de les Abadesses, Olot i Girona

PER als dies 31 de març i 1.er d'abril, festes de Pasqua, preparam una interessant excursió de caràcter familiar cap a aqueixa regió pirinenca, generalment nomenada la Sùssa Catalana.

Se sortirà de Barcelona a les sis del matí, anant directament a Sant Joan de les Abadesses. on s'hi visitaran el Monestir i les mines de carbó. A la tarda s'anirà en carruatges cap a Olot, on s'hi arribarà ja tard. En aquesta ciutat s'hi veuran les renomades fonts, de pintoresc aspecte; el cràter del volcà de Montsàcopa, l'importantíssim criader de truites i el xamós poble veí de Sant Joan les Fonts, notable per la seva indústria paperera. A les dues de la tarda del dia 1.er d'abril se sortirà en tren cap a Girona, on hi restaran dues hores per a recórrer la clàssica ciutat. A les set del vespre se'n sortirà, retornant en tren a Barcelona.

L'import de locomoció pujarà a unes 13 pessetes. Per a més detalls, al local de l'ATENEU.

PROGRAMA PER A MARÇ DE 1918

Dia 3, matí.

Visita al Laboratori de les Investigacions arqueològiques de l'Institut d'Estudis Catalans, amb conferència explicativa a càrrec del professor En P. Bosch Gimpera.

Punt de reunió i hora de sortida: Plaça Nova, a les 10.45.

Dia 6, nit.

Conferència sobre Higiene i accidents en l'excursionisme per D. Baltasar Serradell.

Dia 10, matí.

Excursió a Santa Coloma de Gramanet, Sant Jeroni de la Murtra, turó del Pollo i Badalona.

Punt de reunió: Plaça d'Urquinaona (tramvia de Sant Adrià), a les 6, retornant a migdia.

Dia 13, nit.

Conferència sobre Dialectologia, per Mn. Antoni Griera.

Dia 17, matí.

Visita a la secció d'Arqueologia del Museu del Parc i conferència pel professor En P. Bosch Gimpera.

Punt de reunió: Vestíbul del Museu, a les 10.45

Dia 20, nit.

Conferència sobre Geologia, per D. Domingo Palet i Barba.

Dia 27, nit.

Conferència sobre les bel·leses de la Natura, per D. Jaume Massó Torrents.

Dia 28, tarda.

Visita a la «Vidrieria Española», forn del vidre, a Badalona, dels senyors Costa, Florit i C.^a, S. en C.

Punt de reunió: Plaça d'Urquinaona (tramvia de Badalona), a les 15.

Dies 28 i 29.

Excursió a La Baells, La Nou, Castell de l'Areny, Vilada, La Quart, Prats de Lluçanés i Vic.

Sortida: El dia 28, per l'estació del Nord, a les 6.20.

Pressupost de trens: 10 pessetes.

Dies 28 de març a 1.er d'abril.

Excursió pels Pirineus. Els detalls es facilitaran a la secretaria de la secció d'Excursions.

Dies 31 de març i 1.er d'abril

Excursió col·lectiva a Sant Joan de les Abadesses. Olot i Girona. (Vegi's la plana 131).

Secció d'Excursions de l'A. E. P.

Tots els socis de l'ATENEU que desitgin formar part d'aquesta secció han d'abonar únicament la quota especial d'una pesseta cada quatre mesos.

Adscrivint-s'hi, es rep tot lo que ella edita, es té lliure l'inscripció per a concórrer a molts actes i s'ajuda a fer més intensa l'acció que ve desenrotllant dintre la entitat.

VACANT

AEP - CDPS
BARCELONA

EL
PETROLEO GAL
 es el mejor para
 el pelo

ATENEU ENCICLOPÈDIC POPULAR

CURS DE 1917 - 1918

ASSIGNATURES	DIES	HORES
Francès primer curs	Dimarts, dijous i dissabtes	8 a 9 vespre
Francès segon »	Dilluns, dimecres, divendres.	10 a 11 »
Aritmètica	» » »	9 a 10 »
Gramàtica Castellana	» » »	8 a 9 »
» (Superior).	Dimarts, dijous i dissabtes	10 a 11 »
Francès segon curs.	Dilluns, dimecres, divendres.	9 a 10 »
Anglès primer »	Dimarts, dijous i dissabtes	10 a 11 »
» segon »	» » »	9 a 10 »
Alemanys	» » »	9 a 10 »
Escritura. Reforma de lletra	» » »	8 a 9 »
Càlcul mercantil	Dilluns, dimecres i dissab.	9 a 10 »
Teneduria.	» » »	10 a 11 »
Taquigrafia	Dimarts i dijous.	9 a 10 »
Tall i confecció	Diari	7 1/2 a 9 »
Cultura física	»	7 a 11 »
Català	Dimecres i divendres	10 a 11 »
Nocions de Física i Química. Lectura artística.	Dimarts i dijous.	

EL FARO

Hospital, 127: BARCELONA

Recibidas las novedades de Primavera

Variado surtido en trajes a medida
 Ropas confeccionadas para caballero y niños.
 Camisería : Corbateria : Géneros de punto.
 Sombreros, Gorras, etc., etc.

ECONOMIA VERDAD

PRECIO FIJO